

militis, ait Pufendorfius; et Ambrosius inquit: Princeps honori sibi ducit, si filius Ecclesie sit; non pater, non rector. Denique in quovis corpore singula membra consilere debent incolumitate totius; at enim, ut doctor gentium effiatur, "omnia membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra (Rom. XII, 3)."

Respondeo 2. Duo conceduntur ab omnibus: primo esse gravissima rationes, quae principem permoveant, ut divinam religionem cordi curaque habeat. Id exposui in Jure publico nat. § VI. *Secundo* esse principis officia quaedam in protegenda divina fide, officia pro conservanda Ecclesie unitate, officia in causis disciplinae; quae seorsim indicata sunt, cum de illis objectis religionis speciatim tractarem in Jure eccl. publico, ubi (Cap. II, art. V, hor. proleg.) cavendum esse monui, ne quis sine rerum creaturarum ad perturbandum ordinem abutatur; et § seq. ne, qui principem defensorem rerum Ecclesie esse dicunt, eundem faciat dominatorem. Substantet igitur princeps dignitate sua et potentia auctoritatem laboresque eorum qui res divinas ex Dei ordinatione curant; at caveat, ne ab assentatoribus in ipsum sanctuarium intrudi se sinat, et infelici exemplo Oziae thus adoleat (II Paralip. XXVI, 16): id enim si attentet, non promovet religionem; sed impedit, sed turbat et conculcat.

Respondeo 3. Ab obtentu, qui frequens est hodie, a principe res Ecclesie, ritus religionis, usum bonorum ecclesiasticorum mutari seu *reformari in melius*. Nemo, hoc quidem obtentu, ab alio, a quo minimè pendet, in libertatem actionum suarum, in bona sua, eorumque administrationem iavadi sinet, nec ipsi adversarii quemque Jure naturae, quod jactitant, ad id cogi posse facile affirmabunt. Sed de negotiis Ecclesie et religionis simili in causa dudum scripsit beatus Hilarius: "Miserari licet nostrae aetatis laborem, et praesentium temporum stultas opiniones congregemiscere, quibus patrocinari Deo humana creduntur, et ad tuendam Christi Ecclesiam ambitione saeculari laboratur, etc. (Num. 2 contra Auxentium)." Justinianus quidem imperator, etsi legibus suis, quas de sacra publica disciplina edidit, sacras regulas sequi se et imitari iterum iterumque professus sit, et imperatores appellet *tutores ac vindices vetustatis*, tamen aliquando *canones in melius sibi augendos* censuit. Duo sunt ejus rei praecipua exempla. Primum exstat l. 42, § 1, c. de episc. et clericis; qua *praeter et ultra* canones in episcopos assumi vetuit eos quibus liberi essent, aut nepotes superstitis. Alterum continetur in Nov. 123, c. 13, ubi decernitur, ordinari non debere subdiaconum 25 annis minorem. Sed legatur, obsecro, de primo casu constitutio II Leonis sapientis, de altero constitutio ejusdem LXXV. In priore quidem Leoni imperatori adeo non auxisse canones in melius visus est Justinianus, ut potius violasse putaverit; quo loco et causam redarguit, ob quam Justinianus legem tulerat, et ab ea *in audacia poenam* perpetuum in futurum indixit silentium. De altero casu Leo sapiens: "Sacra decreta in suis rebus praevaleant civilibus legibus. Sexta synodus vicenarium hypodiaconum ordinari posse sanxit; — sacram legem sacer ordo sequatur." De hac eadem re constitutionem XVI, jam ediderat Leo, canonum disciplinam contra Justiniani legem revocans ex naturali hac ratione: "Vetus verbum, quod de rebus suis dicenti aures esse aperiendas monet, cum in aliis omnibus peribelle sese habeat, tum hic longè esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis lex statuit, ne minor 25 annis in divinis officiis creetur hypodiaconus. Decretum sacrum contra statuit, ut, qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducatur. Dignum itaque, sacram legem de rebus suis praecipientem audire, imperatoria nostra majestas rata, et in eandem cum

illa sententiam descendit, et statuit, ut qui ad vigesimum annum pervenit, modo antea vitae ratio obstaculo non sit, quantum ad aetatem, hypodiaconi officium suscipere non impediatur (1)."

III.

Nonnulli jus imperantis circa sacra ex eo derivant principio, quod "ipsa religio sit medium felicitatis civilis: quam cum princeps pro jure suo consecetur modis omnibus," de ipsa etiam religione et Ecclesie negotiis valet disponere; quia, inquit iterum, iterumque, *jus ad finem dat jus ad media*.

Respondeo 1. Religio est medium felicitatis civilis non tantum relatè ad subditos, ut religionis metu obtemperet; sed vel maximè etiam comparatè ad principem, ut religionis ductu et reverentia justa imperet: est medium ad felicitatem civilem, non ut perverso finium ordine ad felicitatem caducam tanquam finem appetentur et confingantur dogmata, praecipua, ritus religionis, et Ecclesie negotia postponentur negotiis profanis; sed est medium ea ratione qua Dei sapientia effata est: *Quaerite primum regnum Dei et justitiam ejus; et haec omnia adjicientur vobis* (Matth. VI, 33).

Respondeo 2. Quam lubricum sit dictum illud: *Jus ad finem dat jus ad media*; annotavi loco maximè proprio, nempe in Instit. Jur. nat. priv. § XIII, nisi scilicet eo nixi principio bellum omnium in omnes velimus inferre. Exempla pravi usus praebent theses damnatae, quas ibidem recensui, § CV. Nempè distinguendus est finium homini propositorum ordo quidam; singuli sui sunt gradus: est enim modus in rebus omnibus. Ratio ipsa mediorum expendi debet, ne graviora malo sint remedia. Quod honestati, quod legibus, ac imprimis naturali juri repugnat, censetur *medium impossibile*, ad quod nemini jus competit. Saè et medicus, dum propositum habet finem leniendi dolores, quantam adhibere cogitur circumspectionem, nec, dum uni parte medetur aliquantum, alteri multum noceat. Si quis jure suo ad propositam metam tendit, non continuè per alienum fundum transire potest, et qui facultate potitur construendi domum, non ob eam causam in aream alienam provehi debet.

IV.

Adversarii ecclesiasticae potestatis, ut nihil omninò intestatum relinquunt, quo eam constringant modis omnibus et arbitrio subjiciant laicorum, ad ficticiam hypothesis status naturalis recurrunt, indèque et fundamentum juris circa sacra, ejusque explicatam per singula religionis capita deductionem arcessunt: Sic enim aiunt: *In statu naturali potestas ecclesiastica per se et naturaliter cohaeret majestati*, quia juris gubernandi civitatem pars longè praestantissima ea est, quae in pietate civium animis implantanda, cultuque divini numinis ad rectae rationis principia moderando occupatur; addunt: "Possunt tamen paciscentes, qui primi in civitatem coeunt, alteri cuidam quam imperanti civili deferre imperium ecclesiasticum, aut permanere in societate aequali." Pro quovis horum casuum explicatè deducunt jura, quae imperanti circa Ecclesie et religionis negotia competunt. E. g.:

1. *De causis fidei.* Dogmata quidem immutare, quae vel rationis ope, vel per revelationem a Deo manifesta sunt, non pendet a civili arbitrio; at imperantis est,

(1) Quivis, me non monente, intelligit, paria de aetate ad professionem religiosam requisita dici posse.

cavere, ne dogmatum obtentu damnum inferatur civitati: in controversiis fidei princeps provisorie decernit, colloquia instituit.

2. *In causis unionis* tolerat dissentientes, nisi etiam hostes civitatis fiant; et tuetur conscientie libertatem.

3. *In causis sacramentorum curat* ne quis abutatur piis exercitationibus, ne simoniam committat, ne cui petenti officia Ecclesie, sine causa et eum detrimento publicae tranquillitatis denegentur: antecedenter irritat vota, matrimonia, iuramenta.

4. *In causis disciplinae liturgicae* circa dies festos, ceremonias, congregationes publicas, ritus arbitrarios, peregrinationes, imagines, templa.

5. *Circa ministros et doctores* constituendos; eorum numerum, aetatem, qualitates definiendo.

6. *In causis exercendi regiminis ecclesiastici* circa synodos, leges, judicia ecclesiastica.

7. *In causis bonorum temporalium* Ecclesie, quae non desinunt esse bona civitatis.

Hisce juribus imperantis circa sacra pro statu naturali expositis, auctores quidam, velut versa repente acie contendunt, eandem ad praesentem statum factae revelationis et institutae a Christo Ecclesie pertinere. Cur ita verò? Et quae potest esse conclusio a statu naturae ad statum gratiae? “Quia, inquit, Christus, qui quidem Ecclesiam suam unam fundavit, et universalem, ac sacra potestate instruxit, attamen civili imperio minimè derogare intendit, sed Caesari dari jussit “quae sunt Caesaris, et quae sunt Dei, Deo.” Quod idem alii his exprimunt verbis instar apophthegmatis: quia *Evangelium non abolet politiam.*

Respondeo 1. Haec hypothesis de statu naturali religionis et Ecclesie est plena contradictionis et absurditatis. Quomodò enim in statu naturali locum habent dogmata et praecipua per specialem revelationem humano generi proposita? Quae sacramenta divinitus instituta? Quae nundinatio rerum supernaturalium pro pretio temporali, id est, simonia: *donum Dei existimasti pecunia possideri* (Act. VIII, 20)? Dein non quaeritur, quid fieri omninò potuerit de statu religionis et Ecclesie, sed quid factum divinitus sit. Ecclesia tanquam regnum Christi spirituale, dudum praedicta a prophetis, a Dei Filio fundata est cum imperio sacro et supernaturali, et segregato ab omni politica potestate: ab hoc statu recurrere velle ad statum naturalem, quid est aliud quàm a veritate rerum ad somnia et fictiones, ab Evangelii luce ad tenebras hypothesis velle recurrere?

Respondeo 2. Christus non derogavit imperio civili quoad ea quae naturalia et merè politica sunt, *concedo*; non derogavit quoad ea quae ad religionem supernaturalem, et potestatem divinitus institutam in hoc statu pertinent et in alio statu fortassis in principem transferri poterant, *nego*. Omnis lex positiva libertatem naturalem restringit, eique derogat: igitur et lex positiva evangelica. Nonne per Evangelium derogatum est juri patrumfamilias, qui in statu naturali possent definire sacrificia Deo offerenda patriosque ritus divini cultus? Si autem per legem Evangelii restrictum est jus patrumfamilias; quomodò restrictum non est jus civilis imperantis, quod ex translatione juris a patribusfamilias facta concipitur provenire? Dicunt ipsi adversarii, in hypothesis status naturalis imperium ecclesiasticum alteri cuiquam, quàm imperanti civili a paciscentibus, qui in civitatem coeunt, deferri potuisse. In praesenti statu, nec si vellent patresfamilias, vel in imperantem civilem, vel in alium quemvis de imperio ecclesiastico transferre quid-

quam omninò possunt, in praedictum potestatis divinitus institutae; id quod manifestum est consideranti systema catholicae religionis.

Respondeo 3. Christus dixit: “Date Caesari quae sunt Caesaris;” at nihil de iis quae ad potestatem, vel ad regimen Ecclesie pertinent, Caesar unquam accepit; nihil ergo ei detrahi, vel derogari potuit; quia privatio supponit habitum, nihil Caesaris unquam fuit; nihil ergo Caesari reddi debet ex mente Christi. Eleganter ea de re Chrysostomus scripsit: “Potestis enim et hominibus sua reddere, et quae Dei, Deo debitis praestare. Propterea Paulus quoque dicit: Reddite omnibus debita, cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem; tu verò cum audis reddenda esse Caesari, quae sua sunt, illa solum dici non dubita, quae pietati, ac religioni nihil officiant; nam quod fidei ac virtuti obest, non Caesaris, sed diaboli tributum et vectigal est (Homil. 71, in cap. “XXII, Matth.)” Causae religionis et Ecclesie sunt *causae Dei*; personae religioni et Ecclesie dicatae, sunt *ministri Dei*, res divino cultui destinatae *sunt res Dei.*

V.

Aliud praeterea fundamentum juris circa sacra, quale hoc aëvo prolatum est ad opprimendam libertatem Ecclesie, ejusve auctoritatem eludendam, multi invenisse se putant in juribus connatis defensionis, securitatis, praecautiois et necessitatis: quae quidem jura, cum vel privatis contra privatos concessa sint a natura ad suam quorumvis conservationem et perfectionem, non possunt non imperanti civili pro conservatione ac perfectione civitatis tribui: “Praecavendum est principi, inquit, ne civitas ex negotiis Ecclesie detrimentum capiat, ne publica tranquillitas turbetur: hinc examinare debet actiones Ecclesie etiam essentiales, ne dogmatum obtentu doctrinae aliae bono civili adversantes propalentur.”

Respondeo 1. Totum hoc reipsa depromptum est ex libris protestantium, qui potestatem Ecclesie publicam et rectoriam, in suo genere summam et independentem ac segregatam a civili imperio, non agnoscunt: “Dubitare non licet, inquit Pufendorfus, quin etiam doctrinae christianae aliquid pravi admisceri, ejusve obtentu noxii quid in rempublicam introduci queat (1).” Similia habet Boehmerus: “Cum, inquit, Ecclesia sit in republica, imperanti non minus ac in caetera collegia competit jus inspectionis generalis, ut videat, ne quid in sui et in reipublicae praedictum ibi agatur. Indè prima fundamenta juris circa sacra.” Explicat verò in notis quale praedictum maximè timendum sit reipublicae: “Non rarè contingit, membra collegii, et imprimis, qui illis praesunt, arrogare sibi potestatem legislativam vel imperatoriam; sicut id pessimo romanae Ecclesie exemplo constat. Quod cum metuendum sit, salutis reipublicae ratio postulat, ut, quantum fieri potest, praecaveat, ne sacrum quoddam imperium in Ecclesia oriatur. “Si imperans vigilantiam suam hic negligit, et praepositi sacris ambitione trahuntur, prout facilè contingere potest, omninò metuendum ne jurisdictionem paulatim exercere, et hierarchiam stabilire incipiant (2).” Hoc igitur praedictum et damnum reipublicae ab essentialibus Ecclesie negotiis, nisi examinentur a principe, timent protestantes, ne jurisdictio Ecclesie et hierarchia sacra divinitus instituta, et in Germania indè ab introducta christiana fide usque ad Lutherum vicens ac pacifica gaudens possessione, postea verò a Lutheri sectatoribus vi et armis exturbata paulatim iterum reducatur. Quid verò catholici scriptores, qui eandem

(1) Pufendorf. de habitu rel. christ., § 44, p. 205.

(2) Boehmer. introd. in Jus publ. univers. I, 2, cap. 5, § XV.

Ecclesie hierarchiam tanquam fidei dogma, publicis etiam legibus stabilitum, ab Ecclesia timeant, vel quo tendant, eadem sensa et penè verba exscribendo ex protestantibus, sanè non video, nisi ut eadem hierarchia et jurisdictio modis omnibus impediatur, minuatur, ex laicorum arbitrio pendere cogatur, et paulatim evertatur. Sed nempè ii qui sacris præpositi sunt, ambitione trahuntur, ut Boehmerus ait: ambitiosi igitur fuere præpositi et episcopi indè ab ævo apostolorum; ambitiosi ipsi apostoli, ambitiosi patres et doctores Ecclesie, ambitiosi romani pontifices omnes, quantumvis sanctitate et doctrina eminentes; ambitiosæ synodi præsulum generales et particulares omnium ætatum ac locorum. Quid verò principes, reges imperatores catholici, qui eandem Ecclesie jurisdictionem et hierarchiam agnoverunt, reveriti ipsi, et contra adversarios tutati sunt? Nempè incurii et negligentes jurium suorum, ut Boehmerus vult.

Respondeo 2. Princeps pro conservanda ac perficienda civitate gaudet jure defensionis, securitatis et præcautionis; at nempè salva libertate Ecclesie, ejusque jure independente, et cum subordinatione finium; quia summus est favor religionis: quod vel ethnici agnoverunt. Si necessitatem reipublice obtendunt, constat ex disciplina Juris naturalis, necessitatis varios gradus distingui oportere, et multiplicem adhiberi cautionem, ut in aliorum non subjectorum actiones et res justè uti possimus *jure necessitatis*. Quomodo, obsecro, censi potest princeps defendere, quæ nullo modo possidet tunc, quando ad defensionem accingitur? Quæ ipsius antecessores multis retrò sæculis non possederunt? Quæ defensio cogitari potest, ubi nulla est aggressio; ubi nihil fit ab Ecclesia, quàm quod antea semper et tranquillè facere potuit? Quæ defensio contra inermes Ecclesie præsules, clericos, monachos? Si is jurium connatorum usus, quem imperanti civili circa res sacras tribuunt scriptores nonnulli, applicari cogitur ad personas physicas vel morales in libertate degentes, habebitur profectò bellum omnium, et valebit dictum illud: "Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ; quod enim infirmum est, inutilè invenitur" (Sapientie II, 11)."

VI.

Unum superest fallacie genus, quo scriptores plurimi hoc ævo in jure imperantis circa sacra ultra justos limites amplificando maximè utuntur. Ut jus illud ad diminutionis divini cultus, et neglectum antiquissimorum canonum, atque ad coangustandum usum ecclesiasticæ potestatis penitè comparent, et confingant; id agunt, ut rem et negotia Ecclesie ac religionis cum re et negotiis status civilis vafre et fraudulenter comparent. "Quidquid ad commodum quoddam, vel incommodum reipublice videtur pertinere posse, id augent modis omnibus, exaggerant necessitates publicas, multiplicant pericula detrimentorum, attollunt commoda mutatis Ecclesie et religionis moribus proventura. Contra religionis ritus merè adiaphoros dicunt, exercitia pietatis accidentaria, officia tantum affirmativa, quæ in casu collisionis cedere debeant officiis negativis erga rempublicam; jura præsulum Ecclesie secundaria et adventitia maximam partem nuncupant, actus tantum externos attingi a principe aiunt, qui ab eo cum publica felicitate conciliari debeant; denique ob multiplicem negotiorum civilium et ecclesiasticorum connexionem imperantis civilis esse aiunt, alia ab aliis discernere et justos utrinque limites constitutare.

Respondeo 1. Ita nimirum cum de divina religione, de honore Summi Dei, ac de sempiterna hominum salute agitur, istiusmodi scriptores et doctores audiendi sunt,

scilicet ex concilio Siracidis, quod memoravi § XVII (1). *Adiaphora* vocant, quæ maximam vim ad pietatem habent, et judicio venerandæ antiquitatis, hominumque sanctissimorum maximo pretio haberi deberent; aut quæ certis temporibus præsentem perniciem integritati fidei, et communioni catholicæ afferre possunt; uti patet in coercendis hominibus pravis, condemnandis libris, prohibendis suspectis conventiculis.

Respondeo 2. Officia *negativa* erga rempublicam in eo sita sunt, ne illi fiat injuria, id est ne jura illius lædantur, sed hi scriptores non tam antiqua jura conservari intacta volunt, quod sanctissimè observant Ecclesie præsules, sed eadem novis cupiunt augere incrementis, et ex re quidem ecclesiastica; idque propositione negante, efferunt, *ne bono publico noceatur*. At hoc modo omnia religionis officia omnesque pietatis actus ad officia negativa detorqueri poterunt, dicendo: *Ne divine religioni, ne Supremi Numinis gloria, ne sempiternæ hominum saluti noceatur, et detrimentum fiat*. Reipsa Ecclesia et religio, intruso hoc jure, agit de damno vitando, respública de lucro captando, si doctrinam recentium scriptorum rectè expendimus. Accedit, quod religionis et sempiternæ salutis causa per sese infinitis prærogativis potior sit caducis commodis.

Respondeo 3. Par sophisma in ea latet distinctione, qua præsulum Ecclesie, atque imprimis romanorum pontificum jura alia vocant *originaria ac primaria*, alia *adventitia et secundaria*. Quæ primis Ecclesie sæculis a romanis quibusdam pontificibus gesta, vel decreta non legunt, ea ad jura adventitia et secundaria rejiciunt. Id quo dupliciter peccant. Nam si quid eo tempore gestum decretumve fuisse, non constet modò; num propterea gestum decretumve non fuit omninò? Pessima est hæc consecutio spectato miserabili naufragio tot veterum monumentorum, ad rem ecclesiasticam spectantium. Dein si quis tempore quodam nullum juris aut potestatis usum faciat, eo quod occasio nulla sit neque necessitas exigat; num ob eam causam ipsa potestas nulla est? Quàm multa decernuntur hodie a civili magistratu quæ a majoribus decreta nunquam fuerunt; an ne propterea majores decernendi potestate caruerant? An magistratus præsens jure adventitio et secundo utitur? Memini, doctores imperialium institutionum, præeunte quodammodo Justiniano, duplex distinguere jus gentium, seu jus ratione cognitum; aliud *primarium*, quod *naturalis ratio inter omnes homines constituit*, quodque semper et ubique observandum est: qualia sunt Deum colere, parentes revereri, nemine lædere; aliud *secundarium*, quod usu exigente, et humanis necessitatibus gentes humanæ constituerunt, ceu bella, captivitates, servitutes et contractus penè omnes (2). At enim nonne et hæc naturalem rationem habent, nonne ex natura, tanquam fonte uberrimo, profluunt, et ad jura majestatica respectu imperantium referuntur in disciplina Juris publicis universalis? Inanis igitur est, et ad deprinendam auctoritatem præsulum Ecclesie excogitata distinctio illa jurium primariorum et secundariorum, cum omnia ex potestate a Deo concessa peræque dimanent.

Respondeo 4. Ad id, quod de multiplici nexu negotiorum ecclesiasticorum et civilium, ac de limitibus utriusque potestatis constituendis dictum est supra. Si in dubiis casibus et collisione negotiorum principi politico soli et privativè tribuitur jus procedendi, manifestè læditur jus imperii sacri, et civili imperio adjudicatur

(1) Cap. II, libri subjid. seu isagogie juris nat. qui principia et fontes Juris ecclesiastici exhibet. auctore Zallinger.

(2) § 1 et 2. Inst. de jur. nat. gent. et civil.

prærogativa, quæ eidem nullo jure competit, imò quæ ordini rationis, finiumque naturæ repugnat; quia in omni statu, tum naturali, tum adventitio, politico, tum privato, tum publico, potior est causa religionis et sempiternæ salutis, quàm felicitatis caducæ et temporariæ. Causæ limitum et finium regundorum ab una tantum parte, altera inaudita, nullo jure terminari possunt. Sic idem de conflictu jurisdictionis dicendum est, quando pars utraque summo in genere suo gaudet imperio, neutra ab altera pendet, nec communi utraque subjacet imperio.

His velut cardinibus, quos adhuc exposui, excussique, continetur nova philosophia juris sacri: hæ sunt normæ ac regulæ, secundum quas jura Ecclesiæ et statuum politicorum dijudicari atque exerceri volunt scriptores heri nati. Ipsi enim fatentur, atque aded gloriuntur, Jus publicum aniversale antiquis doctoribus incognitum, ac luci temporum nostrorum reservatum fuisse. At quid est, obsecro, sacra subijcere profanis, salutem æternam postponere temporali, et Christi sponsam subjugare velle hominum politicorum, quibus principes stipantur, pravis studiis, astutis consiliis, votisque impiis; quid est, inquam, constructo systemate, et excogitatis hypothesibus, methodicè, ut aiunt, opprimere penitusque evertere velle hierarchiam Ecclesiæ divinitus institutam? Quanquam quæ potest esse, vel permanere libertas civilis, quæ bonorum, pactorum, sæderum ac legum fundamentalium securitatis, introducto hoc jure? Nihil a me exaggeratè dici, is perspiciet sanè, qui Jus naturale universum, nempè privatum, sociale, universale civitatis, gentiumque indè a primis principiis perscrutari, et jactitata novæ philosophiæ hujus juris principia cum consecrariis conferre in animum induxerit. Ea me causa ante annos complures impulit, ut naturale jus diligenter pervestigarem, exponeremque. Facile enim videbam, adversarios Ecclesiæ et hierarchicæ potestatis iisdem armis, quæ abriperant ipsi, repellendos esse, et contra falsè jactitatum rationis jus ratione convincendos. Hinc scriptioni meæ identidem animadversiones quasdam proposito accomodatas, quantum operis temporumque augustiæ permiserant, inserere studui, eam maximè ob causam, ut philosophiam juris sacri, quàm novam esse ejus doctores non diffitentur, et ob ipsam novitatem, in sacris rebus vehementissimè suspectam habere deberent, inanem esse et fallacem, belloque hobbesiano excitando natam aptamque ostenderem. Expende si lubet, Institut. juris natural. et eccles. publici sequentia capita, quæ ad hunc maximè locum pertinent.

1. In natura complicata hominis, ex qua facultates morales et obligationes profluunt, distingui in primis debet ordo finium, gradus eorum et aptitudo mediorum. Jus naturæ privatum § IV. Adde dicta de principio socialitatis § XXIV et de bello hobbesiano § XXIII.

2. Idea religionis naturalis § LXVIII, ubi discutitur, quonam evadat distinctio inter substantialia et accidentalia religionis.

3. Segregatio utriusque potestatis, sacræ et profanæ; differentia utriusque; Jus nat. publ. C. VI, § CCXXIII, et Jur. eccles. publ. § CCCLV et CCCLVI. Quæ sit felicitas illa publ. civilis, quàm novi scriptores promittunt. Jur. nat. § CCXXIV.

4. Varia relationum, nexuum ac respectuum genera, quæ inter actus et causas utriusque status et potestatis exaggerari hodie solent. Jur. eccl. publ. cap. II horum prolegomenorum per totum.

5. Varii obtentus, et objecta contra præsentem Ecclesiæ disciplinam. Juris ecclesiast. publ. c. X, § CCCXIII (1).

(1) Vide notam XVI ad prolegomena.

ARTICULUS VII.

DE HISTORIA ET CRITICA, TANQUAM NECESSARIIS ADMINICULIS JURIS SACRI.

Cum historia conjunctam hic sumi notitiam quamdam geographiæ et chronologiæ, quivis intelliget, qui in luce historiæ cæcutentium more vagari, et errare, et labi non velit. *Necessarium* pro jure sacro appellavi historiæ adminiculum ob has maximè causas.

§ I.

NECESSITAS HISTORIÆ.

1. Principium juris sacri, et fundamentum initio hujus libelli posui in fide, et immota adhæsiōne ad fidem et Ecclesiam romano-catholicam, quæ una est, sancta, catholica et apostolica, quemadmodum universus orbis christianus in symbolis profitetur. Atqui in ea fide atque adhæsiōne maximè nos confirmat historia rerum ecclesiasticarum; quæ nobis perpetuam exhibet unitatem fidei, unitatem communionis et unitatem capitis, quocum consentire omnes, qui undique fuerunt fideles necessarium semper duxerunt. Huic unitati testimonium dant per omnes ætates vel ipsa membra ex corpore Ecclesiæ abscissa, amputati rami, et rivuli exsiccati; quippè segregati a perenni veritatis et salutis fonte. Exhibet dein historia inde a temporibus apostolorum Ecclesiam catholicam, per omnem orbem diffusam; quæ si locis quibusdam aliquando jacturam passa est ob hæreses et schismata, uberem a providentissimo Deo compensationem obtinuit ex messe evangelica aliis in regionibus recenter collecta. *Sanctitatem Ecclesiæ* omnium sæculorum monumenta testantur, et prædicant in singularibus virtutum exemplis gloria miraculorum, coronis martyrum, ordinum regularium utriusque sexus institutione, et conservatione. *Apostolicæ originis* continuationem palam facit successio præsulum ecclesiarum et romanæ imprimis, a qua, tanquam matre, cæteræ deinceps post ævum apostolorum prodierunt, derivatæque sunt, qui iidem præsules id semper curarunt maximo studio, ut depositum fidei a majoribus acceptum illibatè custodirent, et profanis resisterent novitatibus. Est igitur hic præcipuus fructus historiæ ecclesiasticæ, et nostris temporibus summoperè necessarius, ut confirmetur fides nostra, et veritas divinæ religionis et Ecclesiæ evidentissimè cognoscatur. Eò respicit recepta divisio capitum, in quæ historiam Ecclesiæ per certas ætates dividunt scriptores ejusdem: agunt enim de continua successione præsulum romanorum, de synodis generalibus et particularibus, in quibus unitas fidei contra schismata, sanctitas religionis contra irreperentes abusus vindicata est; agunt dein de propagatione et incrementis fidei, de viris illustribus, sanctitate, doctrina, gloria miraculorum claris: quæque sunt alia istius generis, quæ divinas promissiones de vera Ecclesia manifestant confirmantque (1).

(1) Hunc ipsum historiæ fructum Claudius Fleurius in præfatione commendat, ac de continua præsulum præcipuè romanorum successione agens, quàm eadem historia exhibet, ita inquit § IV: "Hoc profectò veræ religionis fortissimum et convincens est argumentum: omnis Ecclesia, quæ ascendendo ad prima sæcula, pastorum suorum seriem semper in communione aliarum ecclesiarum, in primis verò Ecclesiæ romanæ viventium, demonstrare potest, omnis, inquam, Ecclesia, quæ hoc testimonio gaudet, catholica est. Contra societates hæreticorum ex ex eo dignoscuntur, quod, si ad prima tempora reducas, seriùs aut citiùs certum tempus deprehendatur, quo se ab Ecclesia ex qua hortum traxerant, separarunt. Doctrina nova aut particularis falsa est. Vera autem, quæ semper et per totam Ecclesiam tradita est."

Necessitatem rei historicæ pro Jure sacro ipsi istius fontes, quos hoc libello exposui, ostendunt. Nam ut nihil dicam de sacra historia utriusque Testamenti, traditionum exempla ac testimonia ex memoria rerum præteritarum petenda sunt. Gesta synodalia et canones in conciliis editi sine temporum rerumque notitia nec haberi, nec ritè applicari possunt; similiter disserendum de constitutionibus pontificum, auctoritatibus patrum et doctorum, principum edictis. Jus quidem publicum *particulare*, tantum quantum est, historia nititur. Decisiones plurimæ, quæ in corpore juris communis exstant, sine cognitione historica explicatum non habent; et universæ jurisprudentiam non modo in *scientia justî et injusti*, verum etiam in *notitia rerum divinarum atque humanarum* rectè collocavit Justinianus (§ 1 Inst. de J. et J.).

§ II.

CRITICÆ NECESSITAS.

Maximam colendæ historiæ necessitatem bonis omnibus imponunt adversarii juris et sacrosanctæ religionis, qui identidem ad veterum exempla, ad primitivam Ecclesiam et antiquos canones provocant; neque satis habent in factis singularibus mentiri, et calumniari, sed universalis et quodam modo conferta mendacia uno halitu protrudunt. Istiusmodi sunt: "Primis Ecclesiæ temporibus populus habuit jus eligendi episcopos et ministros Ecclesiæ. Jus sacrorum olim exercuerunt principes, non reclamantibus episcopis. Ante Constantinum nullum exstat immunitatis clericorum vestigium. Episcopi Ecclesiarum independentes a romana sede ordinarunt disciplinam. Synodi sola imperatorum auctoritate convocatæ sunt. Jura pontificia ex spuris decretalibus Isidori maximam partem prodierunt. Episcopi in legibus Ecclesiæ olim sua auctoritate dispensarunt. Ante Isidorum appellaciones ad sedem apostolicam aut nullæ fuerunt, aut improbatæ ab episcopis. Ejusdem Isidori merces per auctoritatem Romanorum Pontificum invaluerunt et vim nactæ sunt (Conf. § 58)."

Tractationi historicæ associanda est *critica*, quæ latissimè patet, et per omnes vagatur artes; ita, ut appellari fortassis queat ars judicandi de operibus ingenii et manuum hominum. Hoc loco ab duo maximè reducitur capita:

1. *Ad inquirendam auctoritatem seu authentiam monumentorum*, quæcumque de re et quæstione agant, juris seu facti, publica aut privata. Ea monumentorum auctoritate etiam comprehenditur inscriptio auctoris, dein incorrupta eorum integritas accurata versio, genuina interpretatio. Huc ob analogiam quamdam referendi sunt tituli utriusque juris *de fide instrumentorum, de rescriptis, de crimine falsi, seu lege cornelia de falsis*.

2. *Ad examinandam fidem narrationis in factis historicis*; ad quem locum ex analogia pertinent tituli juris *de testibus, et attestacionibus, confessis item*. Alia igitur est humana auctoritas seu vis permovendi ad assensum, quando, e. g. sancti patres sententias suas promunt de eo, quid honestum, pium, Deo gratum, aut contra, malum, vel perniciosum sit; et alia rursus, cum facta narrant e. g. prodigia, quæ sensibus suis, vel aliorum narratione acceperunt. In primo genere seu in quæstionibus juris vel dogmatis explorata virtus et sanctitas maximum momentum habent; quia Deus amicis suis notas facit res divinas et voluntatem suam (1);

(1) Joan. XV, 14, 15: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Jam non dicam vos servos; quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos quia,

eisque impertitur Spiritum Sanctum; quia ipsi nos "sufficientes non sumus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficiencia nostra ex Deo est (II Cor. III, 5). At in *quæstionibus facti*, præter vitæ probitatem, quæ a mendaciis et deceptionibus tutos non præstat, alia præterea expendi debent, ut narranti fides haberi possit.

§ III.

PRIMUM CRITICÆ OFFICIUM.—EXQUITITIS AUTENTICITATIS.

Primum igitur criticæ officium, ut ea sumitur hoc loco, est ut auctoritas seu authentia monumentorum, codicum, testimoniorum et instrumentorum exquiratur. Annotavi § LXV (1) scripturis canonicis sive proto-canonicæ sint, sive deutero-canonicæ, opponi libros *apocryphos*, seu absconditos, vel occultæ originis ac fidei qui nullius aut dubiæ sunt auctoritatis; ac propterea nec publicè leguntur in Ecclesia, nec ecclesiastico canoni divinarum Scripturarum fuerunt inserti. Cujusmodi sunt oratio regis Manassis, bonorum quidem sensuum plena, et commemorata II Paralip. XXXIII, 19, III et IV liber Esdræ, III item et IV Macchabæorum; psalmus 151, Appendix ad librum Job continens ejusdem genealogiam.

§ IV.

ALIA GENERA PRÆTER SCRIPTURAS APOCRYPHORUM.

Præter apocryphas Scripturas multi alii dicuntur libri et codices apocryphi, qui non omnes sunt generis ejusdem, ita ut notio apocryphorum minimè constans sit, et fixa: nam:

1. Aliquando *apocrypha*, dicuntur opera, quæ damnata sunt ab Ecclesia et a catholicis omninò vitari debent. Sic in decreto S. Gelasii P. I. de libris recipiendis vel non recipiendis, § 69, dicitur: "Opuscula Montani, Priscillæ et Maximillæ apocrypha, et § 70: Opuscula omnia Fausti Manichæi apocrypha." Quo sensu hic sumatur apocryphum, indicatur ibidem, præcedente jam § 27. "Quæ ab hæreticis vel schismaticis conscripta vel prædicata sunt nullatenus recipi catholica et apostolica Ecclesia romana et a catholicis vitanda sunt."

2. Sæpius *apocrypha* appellantur eadem, ac spuria, ceu partes alteri auctori, tanquam parenti, suppositi, et alieno nomine inscripti; quo sensu in eodem decreto Gelasii § 54, dicitur: "Liber canonum apostolorum apocryphus, § 65. Liber physiologus, qui ab hæreticis conscriptus est, et B. Ambrossi nomine præsignatus, apocryphus, et § 29. Itinerarium nomine Petri apostoli, quod appellatur S. Clementis, l. S, apocryphum."

3. Non rarè *apocrypha* dicuntur, quæ ab Ecclesia tanquam legitima, et publicæ seu ad usum publicum non sunt approbata, quæ ab ignoto auctore prodierunt, vel a pravis hominibus corrupta aut interpolata sunt, etsi fortè pravam doctrinam non contineant, aut privatim legi possint. Quo modo gesta quædam sanctorum martyrum (ut in gelasiano decreto, § 17, dicitur) "secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta romana Ecclesia non leguntur, quia et eorum qui omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota fecit vobis. Et Luc. VIII, 10: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.

(1) Vide Zallinger librum subsid. Juris naturæ suprâ citatum, Cap. V.

“conscribere, nomina penitus ignorantur, et ab infidelibus aut idiotis superflua, aut minus apta quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur (1).”

Exposita notione apocryphorum pro indubitato habendum, plurimos inde a primis Ecclesiae temporibus exstitisse falsarios, qui divinas et humanas scripturas euscumque generis corruerunt addendo, detrahendo, pravè vertendo: qui suis vel aliorum scriptis falsa nomina inscripserunt; qui bullas pontificias confinxerunt, oppresserunt, depravarunt: quæque sunt alia falsi crimina in hoc genere. Patet id ex antiquissimorum scriptorum testimoniis, ac vel ex solo decreto gelasiano: Calmetus. D. VII, in diss. *de evangelii apocryphis*, præter istiusmodi pseudo-evangelia novem et triginta, commemorat etiam acta quædam apostolorum, epistolas Jesu Christi, B. V. et apostolorum, ac tandem apocalypses nonnullas falsariorum fraudibus protrusas. A Marcione vitiatum fuisse Evangelium, testatur Tertullianus, l. IV, contra eundem, c. 4, Marcionem secuti sunt discipuli de quibus Tertullianus ibid., c. 5, ait: *Quotidie reformant illud (Evangelium Lucæ), prout a nobis quotidie revincuntur*. Exstat fragmentum epistolæ, quam Dionysius Corinthorum episcopus, ad Soterem P. dedit post medium sæc. II, in qua ait: “Epistolas rogatu quorundam fratrum, qui me ad scribendum impellebant, conscripsi; atque eas ministri diaboli zizanias refererunt: nam quædam pro suo arbitratu exemerunt, alia adjecerunt. Quibus planè vè in extremum iudicium repositum est. Nec mirum certè, si quidam dominicas scripturas dedita opera depravare aggressi sint, cum has meas, quæ non sunt certæ ejus generis, adulterare studuerint (2).” Innocentius P. I. in epistola an. 405 data ad Exsuperium tolosanum, enumeratis canonicis Scripturis planè iisdem quas modo habemus, de apocryphis in genere operibus ea non solum *repudianda, verum etiam damnanda esse* ait. In pontificias litteras fraudes falsariorum maximè incubuere sæculo IX. Inter impostores eminebat Photius, qui in litteras Nicolai I, Hadriani II et Joannis VIII impudentissimas manus intulit (3). Sæculo XI, multa exemptionum privilegia a monachis conficta fuisse, testatur Petrus Plessensis, nomine archiepiscopi cantuariensis, in hunc modum scribens ad Alexandrum P. III: “Scimus equidem, quod ob quietem monasteriorum et episcoporum tyrannidem has exemptiones plerumque romani pontifices indulerunt. Verumtamen in contrarium res versa est. Monasteria enim, quæ hoc beneficium damnatissimæ libertatis sive apostolica auctoritate, sive, quod frequentius est, bullis adulterinis adeptæ sunt, plus iniquitatis, plus inobedientiæ, plus inopiæ incurrerunt.” Addit dein de abbate malisburiensi, qui subjectioni episcopi subtrahere se volebat, prætenso exemptionis privilegio: “Nec illius admittatis privilegia, donec manifestè liqueat ex collatione Scripturæ et bullarum, quo tempore et a quibus patribus sint indulta: falsariorum enim præstigiiosa malitia ita in episcoporum contumeliam se armavit, ut falsitas in omnium ferè monasteriorum exemptione prævaleat, nisi in decisionibus et examinationibus faciendis iudex veritatis exactor districtissimus intercedat (Epist. 68).” Innocentius III, in epistola, ad episcopos Norwegiæ data initio pontificatus sui, deprehendisse se ait, non exiguum esse numerum litterarum, a falsariis pontificum nomine confictarum (4).

- (1) Decretum S. Gelasii P. I, exstat apud Gratianum can. Sancta Romana: 3, dist. 15.
- (2) Euseb. H. E. I, IV, c. 4, edit. Christophorsoni.
- (3) Concil. edit. Mansi, t. XVII, col. 136 et 140, in notis Severini Binii.
- (4) Fleuri I, 75, § 4. Simile exemplam exstat ibid. I, 74, § 53.

§ V.

CONSTANS ECCLESIE APOCRYPHIS LIBRIS RESISTENTIA.

Quam certum est frequens jam indè a primis temporibus exstitisse, istiusmodi imposturæ et falsi crimen; tam exploratum habetur, sanctam Ecclesiam, omnibus semper modis eidem restituisse. Docent id litteræ Innocentii I, et amplissimum decretum Gelasii supra indicatum. Canon Apostolicus 59. Ita habet: “Si quis falso inscriptos impiorum libros tanquam sacros in Ecclesia ad populi et cleri corruptionem publicaverit, deponatur.” Sæculo V, Turribius asturicensis episcopus, priscillianistarum hæreses et imposturas sedecim capitulis comprehensas ad Leonem P. misit, addens, eos hæreticos, ut “mendaciorum suorum sacrilegia bonis titulis colorarent, omnia penè divina eloquia sensuum nefandorum immixtione violasse.” Respondit S. pontifex: “Et nos istud veracium testium relatione comperimus, et multos corruptissimos eorum codices qui canonici titulantur, invenimus. Quomodo enim decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinirentur?—Curandum ergo est, et sacerdotali diligentia maximè providendum, ut falsati codices et a sincera veritate maximè discordes in nullo usu lectionis habeantur (1).” Memorabilis est canon XXX concilii triburiensis, anno 895: In memoriam beati Petri apostoli honoremus sanctam romanam et apostolicam sedem; si verò, quod non decet, quilibet sive presbyter, sive diaconus aliam quam perturbationem machinando, et nostro ministerio insidiando, redarguatur falsam ab apostolico detulisse epistolam, vel aliud quid, quod indè non convenerit; salva fide et integra circa apostolicum humilitate, penes episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem aut in aliam detrudat custodiam, usquequo per epistolam aut per idoneos suæ partis legatos, apostolicam interpellat sublimitatem, ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere quid de talibus justo ordine lex romana statuatur definire, ut et eis corrigatur, et cæteris modus imponatur (2).” Sæculo dein XII et XIII pœnæ gravissimæ et generales in falsarios constitutæ, atque in corpus Juris canonici ad titulum de *crimine falsi* relatæ sunt. De spuriis decretalibus ab Isidoro confictis is erit disserendi locus, quo historiam antiquorum canonum collectionumque recensebo. Illud hic addam, impium quoddam et sacrilegum calumniæ genus esse, quo Romani Pontifices tanquam fraudis conscii spurias illas merces orbi catholico obtrussisse aut illas propugnasse dicuntur: “Eant procul a fidelium cætu, qui in Ecclesiam non habentem maculam neque rugam ejusmodi conantur inferre quisquillas, longèque longiùs a catholico orbe, qui, quæ corruere videntur, mendaciis suffulcire nituntur. Nam super solidum fundamentum firmamque petram structa est, semper manens, nunquam casura sincera fides.” Alio item loco ait: “Procul absit ab ecclesiastico tractatore omnis turpis suspicio fictionis et imposturæ, qui pura luce tantummodo gaudeant veritatis: præstat enim ingenuè ignorantiam fateri magis quam ex mendaciis emendicatam scientiam afferre.” Cum dein eminentissimus scriptor ipso annalium scribendorum progressu certiora falsitatis indicia in iis decretalibus detexisset, ingenuè id professus est: “Ex multis inquam, eas reddi suspectas epistolas, quæ dictæ sunt secundo annalium tomo, dum de singulis mentio facta est, satis est demonstratum simulque ostensum, illis non indigere romanam Ecclesiam, ut,

- (1) Epist. XV, c. 15, S. Leonis, edit. Ballerini.
- (2) Concil. edit. Mansi, t. XVIII, col. 147.